

Leopold Moravčík

ČÍNA

NA KONCI DLHÉHO POCHODU

中国

Leopold Moravčik

**Čína na konci
Dlhého pochodu**

Text © Leopold Moravčík
Photographs: archive of Leopold Moravčík, Alžbeta Moravčíková, Fotolia
Design © DTP Perfekt
Slovak edition © Perfekt 2017

Knihu podporili
Veľvyslanectvo Čínskej ľudovej republiky v SR
Slovensko-čínska obchodná komora
United Industries, a. s.

ČÍNA NA KONCI DLHÉHO POCHODU

Autor: Leopold Moravčík
Fotografie: Archív autora, Alžbeta Moravčíková, Fotolia
Jazyková redaktorka: Daša Jajcayová, Lucia Tulová
Grafická úprava a zalomenie: DTP Perfekt
Tlač: NEOGRAFIA, a. s., Martin

Autor ďakuje Literárnemu fondu za podporu diela.

Vydal Perfekt, a. s., Cukrová 14, 811 08 Bratislava, ako svoju 771. publikáciu.

Rok vydania 2017
Prvé vydanie

Knihu si môžete objednať vo vydavateľstve PERFEKT, Cukrová 14, 811 08 Bratislava, e-mail: odbyt@perfekt.sk alebo kúpiť v Kníhkupectve Vojtecha Zamarovského, Karpatská 7, 811 05 Bratislava 1, alebo na www.perfekt.sk s 30 % zľavou. Elektronickú verziu tejto knihy si môžete kúpiť na www.martinus.sk a www.dibuk.sk.

ISBN 978-80-8046-821-7

www.perfekt.sk

Leopold Moravčík

ČÍNA

NA KONCI DLHÉHO POCHODU

中国

Dlhý pochod spájajúci ľudské srdcia

Pred vyše osemdesiatimi rokmi sa na území Číny odobral významný brdinský čin, Dlhý pochod. V tom čase odvážni bojovníci čínskej revolúcie prekonali početné nebezpečenstvá a prekážky v podobe drsného prírodného prostredia a nastavených pascí, aby dokázali takmer nemožné, až napokon zmenili smerovanie čínskej histórie.

Dnes, ako kultúrna veľmoc vo východnej časti sveta, je Čína jedným z piatich stálych členov Bezpečnostnej rady Organizácie spojených národov, je druhou najväčšou ekonomikou sveta, ako aj dôležitým tábunom rastu svetovej ekonomiky. Ak sa obzrieme späť do histórie, najmä na rozvoj čínskych moderných dejín, zistíme, že čínsky ľud prostredníctvom mnohých takýchto „dlhých pochodov“ v rozličných oblastiach dosiahol svetoznáme úspechy, čím sa nepochybne zaradil do rodiny veľkých národov.

Čína je pre Slovensko vzdialenou krajinou. Zásľubou neustáleho rozvoja a nepretržitého zlepšovania svojho medzinárodného postavenia sa však termín „Čína“ často objavuje v slovenských médiách. Väčšina Slovákov vďaka tomu vie o dnešnej Číne, ale málo je známe pozadie tohto úspechu. Z čoho vznikla dnešná Čína a kde sú korene jej súčasnej podoby?

Pán Leopold Moravčík je novinár a spisovateľ s bohatými skúsenosťami. Čínu navštívil viackrát a v rozličných historických obdobiach, preto vďaka svojim detailným pozorovaniam cez osobné postrehy objektívne opísal Čínu z pohľadu Slováka. Zároveň cez svoje skúsenosti živo predstavuje čitateľovi čínsku históriu, kultúru a súčasný rozvoj. Z hľadiska dejín, kultúry a prostredia sú Čína a Slovensko veľmi rozličné. Napriek tomu verím, že hodnoty Dlhého pochodu, ako nebojácnosť tvárou v tvár ťažkostiam a odhodlanie nevzdať sa, sú pre ľudstvo spoločné.

Čína je dlhodobým priateľom Slovenska, preto dúfam, že dielo pána Moravčíka bude oknom, cez ktoré Slováci budú môcť spoznať Čínu, a že bude naďalej prispievať k prehlbovaniu vzájomného porozumenia a spolupráce medzi ľuďmi oboch krajín v 21. storočí.

Lin Lin

veľvyslanec Čínskej ľudovej republiky
v Slovenskej republike

KRAJINA V POKLUSE

Možno zodpovedne vyhlásiť, že Čína sa blíži ku koncu svojho Dlhého pochodu a v cieľi ju čaká svetové prvenstvo. Ak sa nestane nič mimoriadne, 21. storočie bude storočím Číny.

Pôvodný Dlhý pochod Číny odštartovaný v roku 1979 za svetovým prvenstvom sa čoskoro zmenil na šprint. Krajina dosahovala neuveriteľné hospodárske výsledky, počas dvadsiatich rokov stúpol hrubý národný dôchodok o 500 percent. Až v posledných rokoch sa šprint ustálil na miernom pokluse v nádeji, že toto tempo povedie k stabilite a k trvalému rastu. Deje sa tak v čase, keď ostatné veľké ekonomiky tohto sveta (s výnimkou Indie) buď prešľapujú na mieste, alebo nanajvýš drobčia malými krôčikmi vpred.

Výsledky tohto neobyčajného rozvoja v prvých troch desaťročiach reformy nazvanej „socializmus s čínskymi črtami“ sú obdivuhodné, ale rovnako uznanlivo sa experti vyjadrujú aj o cieľoch, ktoré si krajina nalinkovala v nasledujúcom období. Stanovila si dva medzníky. Prvým je sté výročie vzniku Komunistickej strany Číny v roku 2021, keď sa rast HDP v porovnaní s rokom 2010 má zdvojnásobiť. Ďalším medzníkom je sté výročie založenia Čínskej ľudovej republiky v roku 2049, kedy sa Čína má stať „prosperujúcou, demokratickou, kultúrne pokročilou a harmonickou socialistickou krajinou“. Nieкто si možno povie, že je to príliš veľa prívlastkov na jednu vetu a krajinu. Možno napovie viac konštatovanie, že vtedy by už Čína mala mať o tretinu vyšší hrubý národný dôchodok ako USA. Sú to naozaj odvážne plány, ale aj vtedy, keď táto krajina ohlásila na začiatku reformy svoj projekt „socializmus s čín-

skými črtami“, málokto veril, že ciele stanovené na desať – dvadsať rokov nazaj dosiahne.

Dôvodom skepticizmu bol fakt, že keď Ríša stredú (taký je doslovný preklad názvu z čínštiny) začínala s reformou, jej podmienky štartu boli doslova žaľostné. Maove predchádzajúce experimenty s vlastným národom a krajinou v podobe Veľkých skokov, Veľkej kultúrnej revolúcie a ďalších kampaní s prívlastkom „veľké“ zanechali po sebe výraznú negatívnu stopu. Keď obdobie experimentov skončilo, zanechalo po sebe prídelový systém, ktorý stanovil každému občanovi na mesiac štyri vajcia, sto gramov cukru a štvrt' kila bravčoviny. Experti odhadli, že v tom čase, teda na začiatku 80. rokov, bol národný dôchodok

na jedného obyvateľa Číny iba okolo 200 dolárov. Preto mnohí brali ciele načrtnuté vtedajším podpredsedom vlády Teng Siao-pchingom, diplomaticky povedané, ako príliš odvážne, čo sa po preložení do bežného jazyka dá uviesť slovom nereálne. Čína prekvapila všetkých. V roku 2015 sa svojím objemom hrubého národného produktu (14,5 trilióna USD) prepracovala na druhé miesto vo svete, ale ak sa dosiahnutá životná úroveň meria prostredníctvom parity kúpnej sily (Purchasing Power Parity

Čínska ulica na začiatku reformy

– PPP), tak už predstihla aj samotné Spojené štáty. Preto možno zodpovedne vyhlásiť, že Čína sa blíži ku koncu svojho Dlhého pochodu a v cieľi ju čaká svetové prvenstvo. Ak sa nestane nič mimoriadne, 21. storočie bude storočím Číny.

Slovné spojenie Dlhý pochod (Čchang-čeng) nie je uvedené náhodne. Prvýkrát sa použilo v polovici 30. rokov minulého storočia, kedy sa revolučná armáda, spolu s celým aparátom Komunistickej strany Číny, presúvala počas občianskej vojny do bezpečnejšej oblasti na severe krajiny. Na začiatku presunu mala armáda 86 tisíc členov, ale na novú základňu v provincii Šen-si dorazilo po roku v októbri 1935 iba 7 tisíc vytrvalcov. Odvtedy sa pojem Dlhý pochod stal meradlom sily, odvahy a vytrvalosti. Nie náhodou nesú toto pomenovanie aj čínske kozmické rakety.

Ako novinár som mal možnosť sledovať vývoj tejto krajiny od roku 1970 a mnohokrát som ju aj navštívil. Mohol som teda porovnávať rozdiely na zák-

lade časového odstupu. Preto môžem zodpovedne povedať, že to, čo Čína dosiahla od začiatku reformy, nemožno prirovnať k ničomu v súčasnom svete. Stačí poukázať na rozdiely badateľné zrakom každého návštevníka.

Keď som v novembri 1989 pricestoval do Pekingu prvýkrát, ocitol som sa v malej kruhovitej budove letiska, ktorá slúžila domácim i zahraničným linkám. Na úzkej ceste vedúcej do mesta lemovanej starými stromami sme míňali nielen osobné a nákladné autá a bicykle, ale aj konské povozy naložené tehľami. Súčasná budova pekinského letiska je rozlohou tret'ou najväčšou stavbou sveta a pokiaľ ide o kapacitu, je druhou najrušnejšou na zemeguli. Iba cesta letiskovým vlakom od priletovej haly k miestu, kde sa vydáva batožina, trvá desať minút. Pôvodnú cestu s konskými pot'ahmi a cyklistami vystriedala osemprúdová diaľnica.

Zaujímavý bol aj podobný zážitok zo Šanghaja. V roku 1994 mi cesta z letiska do hotela na nábrežie Bund trvala pre veľkú zápchu presne hodinu, aj keď to bolo iba osemnásť kilometrov. Vtedajšie komunikácie evidentne nestačili vstrebať pribúdajúce dopravné prostriedky. Nové letisko je vzdialené od mesta až 35 kilometrov, ale magnetický vlak (Maglev) levitujúci nad koľajnicami ako lietajúci koberec to stihne za necelých osem minút, lebo sa dokáže pohybovať rýchlosťou až 430 kilometrov za hodinu.

Napriek evidentným zlepšeniam rozvoj dopravnej infraštruktúry pokrivkáva za tempom, akým pribúdajú osobné autá. Kto nevidel, neuverí. Osemprúdové hlavné dopravné okruhy vo veľkomestách sú stále plné aut, a ak sa niečo zmenilo, tak asi to, že okrajový pruh vyčlenený pôvodne pre cyklistov okupujú v súčasnosti elektrické skútre. Nehlučné a ekologické. Mnohé mestá musia pristúpiť na reštrikcie v podobe zákazov jazdy áut s párnymi alebo nepárnymi koncovými číslami vo vyhradené dni. Nemožno sa čudovať. Turistický bedeker, ktorý som si kúpil v roku 1989 opisoval atmosféru prvých rokov reformy a konštatoval, že súkromné osobné autá sú tu skôr zriedkavosťou. O desať rokov neskôr už samotná Čína vyrobila 2 milióny áut ročne a v roku 2010 sa ich tu predalo vyše 18 miliónov, čo predstavovalo najväčší svetový trh. A predaj osobných áut naďalej stúpa.

Celú krajinu poprepájali moderné rýchlovlaky pohybujúce sa rýchlosťou vyše 300 kilometrov za hodinu. Budovy stanice majú rozmery moderných európskych letísk. Ak sa návštevník ocitne pred železničnou stanicou (povedzme tou v Pekingu), ohúri ho impozantná panoráma okolitých výškových budov kompozične zladených do architektonického a estetického celku. Odporúčam všetkým, ktorých šokuje pohľad na Bratislavu pred jej hlavnou stanicou.

Čína stihla počas posledných dvadsiat' rokov vybudovať toľko diaľnic, že ich dĺžkou odsunula Spojené štáty americké na druhú priečku. O niečom svedčí aj fakt, že iba v roku 2015 tu pribudlo 11 000 kilometrov diaľnic. V čase, keď my doma ešte stále nedokážeme prepojiť diaľnicou D1 dlhú 516 kilometrov hlavné mesto s východom Slovenska. Keďže sme v Číne, nájdeme tu aj svojské špecifiká. Po odstavnom pruhu tu kráča malými krokmi vpred muž s veľkou metlou a zametá. Odhadol som, že asi desať kilometrov dopredu, potom obedňajšia prestávka a desať kilometrov späť. Ak sa hovorí, že v Číne je prezamestnanosť, jednou z jej podôb sú práve zametači odstavného pruhu diaľnic. Ako druhú možno spomenúť obsluhu osobných výt'ahov vo väčšine výškových obytných domov.

Táto krajina je už dlhé desaťročia pre podnikateľov lákadlom a ako dôvod im stačí malá násobilka. Keď koncom 19. storočia majitelia anglických textílií kuli plány, ako preniknúť na čínsky trh, prišli s jednoduchým údajom. Tvrdili, že keby Číňania nosili košele dlhšie len o jeden cól, mali by ich fabriky postarať o odbyť na dlhé roky. Nemožno povedať, že by podobné kalkulácie neexistovali aj v súčasnosti. Keď riaditeľ firmy Coca-Cola Roberto Goizueta otváral závod v Číne, vyslovil želanie, že by sa rád dožil dňa, keď bude plechovka koly v každej čínskej domácnosti. To by bol odbyť! Netrvalo dlho a Goizueta mohol s potešením konštatovať, že predaj tohto nápoja sa za päť rokov zdvojnásobil. Táto krajina je síce ešte stále najlukratívnejším trhom, no zároveň sa stalo niečo úplne opačné, nečakané. V súčasnosti je to Čína, ktorá produkuje všetko a pre všetkých. Preto mnohé firmy presúvajú investície sem, vyrábajú tu a potom to vyvážajú do zvyšku sveta. Nie nadarmo sa rozšíril bonmot, že na začiatku stvoril Boh nebo i zem. Všetko ostatné už má značku Made in China. A nie je to iba bonmot. Istá americká spisovateľka si predsavzala, že nebude kupovať a používať nič, čo pochádza z Číny. Svoj experiment musela ukončiť veľmi rýchlo. V súčasnom svete by už neprežila.

Čína sa zároveň stáva krajinou rekordov a prvenstiev. V tejto kedysi doslova chudobnej krajine, ktorá si dáva zo skromnosti ešte stále prívlastok rozvojová, žilo v roku 2015 už 568 miliárdárov, čo je viac, ako ich je v USA. Sem smerujú vo veľkom aj tie najdrahšie osobné autá. Bez čínskeho trhu by mnohé automobily živorili. Vypije sa tu najviac drahých vín a koňakov. Pre niektorých bude prekvapením fakt, že Čína už má väčšiu rozlohu vinohradov ako Francúzsko. O niekoľko rokov bude možno čínske víno bežnou komoditou aj na pulloch našich obchodov.

Čína už nie je iba montážnou dielňou a vývozcom lacných bavlnených tričiek. Tá predstava vo svete ešte stále existuje, no aj napriek tomu je to krajina

s veľkým vedeckým potenciálom. V roku 2015 podali Číňania vyše milión žiadostí o patent, čo je takmer tretina celosvetového množstva. Najvýkonnejší počítač sa už nenachádza v USA, ale v meste Wu-si. Rovnako významný je aj fakt, že na jeho výrobu sa použili výlučne domáce súčiastky. Dokonca aj druhý najvýkonnejší počítač je čínsky. Spojené štáty sa ocitli až na treťom mieste.

Táto krajina je síce ešte stále obľúbenou destináciou turistov z celého sveta, ale zároveň sú to Číňania, ktorých možno stretnúť kdekoľvek vo svete. V roku 2015 navštívilo USA vyše dva a pol milióna obyvateľov Ríše strediu a nechali tu takmer 27 miliárd dolárov. Aj mnohé európske krajiny postrehli, že ide o zámožných turistov a začali sa zameriavať na nich. Slovensko zaznamenalo v roku 2015 nárast čínskych turistov o 37 percent.

Najlepší príklad rozvoja tejto krajiny je to, čomu oni sami hovoria „tri túžby“. Napriek tomu, že existovali obdobia, keď hlavným cieľom bolo odriekať si v prospech celej spoločnosti a asketizmus bol takmer normou, každá rodina mala v kútiku duše niečo, po čom túžila. V 70. rokoch, krátko po skončení chaosu takzvanej kultúrnej revolúcie, bolo ideálom, aby rodina vlastnila jedny náramkové hodinky, bicykel a šijací stroj. Túžby však vtedy hatil existujúci prídellový systém. V 80. rokoch, keď sa začala realizovať ekonomická reforma, začali sa meniť aj túžby. V móde bol televízor, práčka a chladnička. Pred koncom storočia to už bol mobilný telefón, počítač a klimatizácia. Na začiatku nového storočia už dominovala dovolenka v zahraničí, auto a rodinný dom.

Napriek prudkým zmenám je čínska spoločnosť hlboko zakorenená v tradícii a vo svojej zemi. Vlastný turistický ruch nadobudol také rozmery, že niektoré pamätihodnosti, ktoré ešte pred dvomi desaťročiami doslova okupovali cudzinci, sú dnes pevne v rukách domáceho obyvateľstva. Mnohé múzeá si už ani nedávajú námahu, aby exponáty označovali sprievodným textom v cudzom jazyku. Zrejme predpokladajú, že návštevníci spoza hraníc ovládajú moderné technológie natoľko, že si všetko potrebné odsledujú vo svojom smartfóne pomocou takzvaného QR kódu. Zrejme patríam k starej konzervatívnej generácii,

Predavač sošiek sa jedná o cenu

lebo tie machule poskytujúce okamžitú odpoveď, ktoré sú v Číne už všade a pri všetkom, ešte neovládám. Aj v oblasti pokročilých komunikačných technológií sú Číňania pred Európanmi. S mobilmi v rukách pobežovali Číňania po uliciach už v čase, keď som ho tam nemal ešte ani ja. Na pekínskej železničnej stanici som si nedávno krátil čas sledovaním tých, ktorí sedeli na lavičke predou mnou. Z desiatich boli siedmi zahľadení do svojho mobilu a malé dievčatko sa hralo s tabletom. Keď som naposledy odchádzal zo Šanghaja, nadobudol som dojem, že tie najmodernejšie smartfóny mali v rukách skôr domáci obyvatelia a nie zahraniční turisti.

Turistika nie je len lukratívny trh, ale návšteva historických pamiatok a úchvatných prírodných scenérií pomáha posilňovať pocit národnej hrdosti a výlučnosti. O dôvodoch nemožno pochybovať, príspevok Číny do svetového kultúrneho a technického dedičstva je obdivuhodný. Ak si návštevníci všímajú Veľký múr alebo obdivujú terakotovú armádu, či ďalšie diela dávnej minulosti, zabúda sa, čím všetkým táto krajina prispela do svetového dedičstva: železný pluh, samostrel, papier vrátane toaletného, kompas, seizmograf, porcelán, lode s lopatkovým kolesom, zápalky, tlač, mechanické hodiny, papierové peniaze, strelný prach, rakety, granáty, očkovanie proti kiahňam či kolovrátok; to všetko poznali v tejto krajine v čase, keď súčasní Európania ešte pobežovali zmätene po kontinente a hľadali miesto, kde sa usadia. A používali to dlho predtým, ako sa nad tými vynálezmi začali čudovať v Európe. Až potom, ako sa vlády zmocnili mandžuskí nomádi, sa začalo obdobie stagnácie a úpadku. V súčasnosti sa Čína snaží vysokým tempom dohnať zaostávanie a už málokto pochybuje o tom, že uspejú.

K úspechu nepochybne prispel aj jednotný filozofický systém, ktorého základom bolo Konfuciovo učenie a jeho predstava o vládnutí, o hierarchii v rodine a spoločnosti. Znamená to, že najmenej dve tisícročia tento morálno-etický kódex prízvukoval ľuďom, že spoločnosť a štát je viac ako rodina a rodina viac ako jednotlivec. Tento systém sa vžil natoľko, že sa ho nepodarilo odstrániť ani násilím. Naposledy sa o to pokúsil Mao Ce-tung, keď v 70. rokoch 20. storočia na sklonku svojho života odštartoval kampaň kritiky Konfucia. Nepomohlo. Starý filozof odolal aj veľkému Maovi.

V súvislosti s takýmito úvahami sa objavujú aj otázky, či táto krajina a jej stará filozofia odolajú moderným nástrahám západnej civilizácie. O odpoveď na túto otázku sa pokúsila Američanka Nicole Monesová, ktorá tu dlhé roky pracovala ako tlmočnica. Ako napísala, Čína je ako placka urobená z piesku. „*Ak nemá pevnú ruku, ktorá by držala veci pohromade, rozletí sa do neba v neurčitých výroč bez*

príťažlivosti. “Bez toho tlaku zhora by sa zrejme už dávno odčlenili prosperujúce provincie doplňajúce na tie chudobnejšie a prevládli by tu parciálne a egoistické záujmy. V tom je zrejme aj tajomstvo jej prežitia.

Z času na čas sa objavia zaručene zasvätené informácie, že súčasný systém už čoskoro podľahne tlaku zvnútra i zvonka. S takýmito názormi je ťažko polemizovať, iba po väčšom odstupe času možno povedať, či mali reálny základ, alebo išlo len o zbožné želanie istých záujmových skupín a niektorých mocností. Ako v tejto súvislosti poznamenal novinár Curtis Stone, „*je jednoducho nemožné robiť predpovede o budúcnosti Číny. To, čo vieme určite, je, že čínsky systém funguje v Číne. Napriek nedostatkom tento čínsky systém pozdvihol vyše 800 miliónov ľudí z chudoby a teraz je krajina vedúcim aktérom na svetovej scéne. A čo je ešte ohromujúcejšie, dokázala to bez toho, aby sa uchýlila k dobyvačným vojnám, kolonializmu a územnej expanzii. Silná štátna kontrola pozdvihla Čínu a bude zobrávať hlavnú úlohu pri vytváraní vyvázenejšej a dômyselnejšej ekonomiky. Jednoducho povedané, Čína je na správnej ceste.*“

Isté je len to, že ako bude narastať ekonomická sila Číny, porastie aj jej vplyv vo svete a snaha ovplyvňovať svetové dianie. Nie všetci sa s tým dokážu vyrovnáť a budú to brať ako ohrozenie svojich vlastných záujmov. Dokáže sa ľudstvo s týmito zmenami zmieriť? A bude sa im vedieť prispôbiť? Pre novinárov a publicistov to bude nepochybne zaujímavé storočie, ale nepochybne bude storočím Číny.

Pivovar Fang-šan vznikol v prvom desaťročí reformy v spolupráci s vtedajšou ČSSR

Čestná stráž před Bránou nebeského pokoja

NÁMESTIE AKO RÝCHLOKURZ HISTÓRIE

北京

Skutočnosť, že Námestie nebeského pokoja sa dostalo do Guinnessovej knihy ako najväčšia mestská nezastavaná plocha, nie je náhoda. Je to jediné miesto v celej krajine, kde sa zmestia zástupcovia všetkých provincií, národností a spoločenských vrstiev počas významných akcií.

Ak navštíviť čínske hlavné mesto Peking, tak odporúčam september. Viem, prečo. Bol som tu v rozličných ročných obdobiach a september mi opakovane potvrdil svoje výhody. Mám pre to niekoľko dôvodov. Prvým je príjemné počasie, lebo už ustúpili letné horúčavy a vlhkosť ovzdušia je prijateľnejšia, no ešte prevláda slnečné počasie. Navyše, možno badať niečo neobvyklé. Ak vystúpite povedzme na umelý kopec za severnou bránou Zakázaného mesta, uvidíte ďaleko do diaľky. A to je niekedy v tomto meste vzácnosť.

Peking bez smogu je na začiatku 21. storočia niečo nemysliteľné, kvôli nemu sa čínske hlavné mesto ocitá vo svetových správach častejšie ako v prípade svojich hospodárskych či športových úspechov. Niekedy je Peking synonymom pre znečistené ovzdušie. A to je druhý dôvod, prečo ho navštíviť v septembri. Prvý október je totiž najväčší čínsky štátny sviatok, výročie vzniku ČĽR, spojený s viacerými dňami pracovného pokoja a s veľkolepými oslavami, preto vláda urobí všetko, aby nič neskazilo dojem. Už niekoľko dní pred prvým októbrom úrady prikazujú prevádzkam v meste a okolí, ktoré najväčšou mierou prispievajú k neblahej povesti Pekingu ako znečisťovatelia životného prostredia, aby zastavili alebo obmedzili výrobu a prispeli tak k vzniku doslova sviatočného ovzdušia.

September v roku 2015 mal v Pekingu ešte jedno privilégium. Tretieho septembra si Čína pripomínala 70. výročie porážky Japonska, a tým aj koniec Dru-

hej svetovej vojny. Keďže my Európania považujeme náš kontinent za pupok sveta, ostáva nepovšimnuté, že aj po ôsmom či deviatom máji v roku 1945 sa v Ázii ešte bojovalo, vojnu nezastavili ani americké jadrové bomby zvrhnuté začiatkom augusta na japonské mestá Hirošima a Nagasaki. Až keď Červená armáda rozdrvila japonské jednotky v Mandžusku, možno povedať, že sa skončilo aj krviprelievanie v Číne. Dovtedy japonskej agresii padlo za obeť asi šesť miliónov civilistov. O to viac dôvodov mala čínska vláda pripomenúť si okrúhle výročie veľkou vojenskou prehliadkou a dať tak na vedomie, že história sa opakovať nebude.

To bol dôvod, prečo sa v Pekingu udialo už v auguste 2015 to, čo po iné roky až o niekoľko týždňov neskôr. Vláda obmedzovala výrobu produkujúcu dym a prach, ba dokonca zariadila aj to, aby osobitnými postrekmi oblakov znížila na minimum pravdepodobnosť dažďových zrážok počas vojenskej prehliadky. Staré socialistické heslo „poručíme vetru, dažďu“ tak dostalo reálnu podobu, lebo tretieho septembra nezapršalo a vojenská prehliadka plánovaná na Námestí nebeského pokoja sa vydarila.

Ak v septembri 2015 Čína prikázala dažďu, aby nepršal, v nasledujúcich rokoch plánuje prikázať vetru, aby dul. Podľa správ agentúr má vzniknúť niečo ako „prírodné cesty na prúdenie vzduchu“. V okolí Pekingu má vzniknúť päť takýchto vzduchových diaľnic, ktorými má prúdiť zo severu čistý vzduch a odfukovať smog. Majú sa na to využiť prírodné zákony, aj pásy zelene, vodná plocha jazier,

Výročie konca druhej svetovej vojny

otvorené priestory a nízka zástavba, aby nič nestálo v ceste prúdeniu vzduchu. Veľmi tomu nerozumiem, ale počkáme a uvidíme.

Toľko ku krátkemu odbočeniu od témy september, Peking, hlavné námestie a vojenská prehliadka. Jedinou škvrnou na celkovom výsledku osláv bolo, že západní predstavitelia odmietli pozvanie. Zopakovali tak postoj k vojenskej prehliadke v Moskve v máji 2015, kde svoju neúčast' odôvodnili ruskou anexiou Krymu a udalost'ami na Ukrajine. Čína síce nič neanektovala a má ešte stále nejaké územné spory so susedmi súvisiace s minulosťou, ale tie neboli príčinou absencie západných predstaviteľov. Dôvody sa vždy nájdu. Fráza „*dodržívanie ľudských práv*“ doteraz vždy zabrala. Hoci Čína neporušuje ľudské práva o nič viac ako mnohé iné krajiny sveta, napríklad verní spojenci USA ako Saudská Arábia či Turecko, ale ich náklonnosť a úslužnosť politike Washingtonu, ako aj spojenecké záväzky, prispievali dlhodobo k tomu, že americká vláda ochotne privierala oči nad väznením tureckých novinárov, zabíjaním Kurdov, nechávala bez povšimnutia ozbrojenú nájazdu Turecka do Iraku a Sýrie a neprotestuje ani proti popravám šiitských duchovných v Saudskej Arábii. Nezaujímajú ju bičovanie odporcov tamojšej kráľovskej dynastie či diskriminácia žien, čím táto krajina potvrdzuje, že ešte stále žije v temnom stredoveku a nemieni svoje čudné zákony meniť a prispôbiť 21. storočiu.

Príkaz necestovať do Pekingu si dovilil v tomto prípade ignorovať iba jeden predstaviteľ krajín EÚ, český prezident Miloš Zeman, ktorý tak dal najavo, ako už mnohokrát predtým i potom, že sa nemieni riadiť diktátom Washingtonu a Bruselu. Podobne sa zachoval aj generálny tajomník OSN, čo vyvolalo ostrú reakciu Tokia, a hovorca japonskej vlády dokonca naznačil, že Pan Ki-mun mal zaujať v tomto prípade „*neutrálnejší postoj*“. Toto odporúčanie sa nedá vysvetliť inak, ako snahou Japonska vymaniť sa z pút, ktoré mu nasadila porážka v Druhej svetovej vojne. Tokio doteraz prejavilo málo pokory, aby ospravedlnilo vojnové zločiny svojej vtedajšej vlády a nemieni skloniť hlavu na pietnych miestach obetí svojej vlastnej agresie. Japonsko zrejme nepostrehlo, že žiadať „*neutrálnejší postoj*“ od generálneho tajomníka OSN je prejavom cynizmu, lebo Pan Ki-mun je Kórejčan a svojou účasťou na vojenskej prehliadke v Pekingu dal najavo, že aj jeho krajina bola obeťou japonskej rozpínavosti. Napokon, zmienil sa o tom aj vo svojom vyhlásení: „*Je dôležité pripomínať si minulosť, uvažovať nad ponaučeniami, ktoré z nej pre nás vyplývajú a porozmýšľať, ako napredovať k jasnejšej budúcnosti založenej na týchto ponaučeníach.*“ Bolo viac ako symbolické, že krátko po výročí japonskej porážky a po oslavách ukončenia Druhej svetovej vojny schválil japonský parlament zákon umožňujúci vojakom účasť na akciách v zahraničí.

V Číne sa toto rozhodnutie stretlo s nevôľou a vláda reagovala vyhlásením, že japonské ambície povedú k nárastu napätia v regióne. Úrady svoju nespokojnosť dali najavo aj tým, že si pripomenuli výročie takzvaného mukdenského incidentu z 18. septembra 1931. Incident sa stal zámenkou na ozbrojenú agresiu Japonska. V ten deň Japonsko zinscenovalo sabotáž na železničnej trati neďaleko mesta Mukden (po čínsky Šen-jang). Explózia bola nepatrná, nálož významnejšie nepoškodila trať, Japonci nechceli urobiť veľkú škodu sami sebe, ale to stačilo na to, aby z výbuchu obvinili čínsku armádu. Zo skutočného útočníka sa teda stala nevinná obeť. Už nasledujúci deň japonské letectvo zaútočilo na mesto Šen-jang, čím sa začala ozbrojená invázia do zvyšku Číny. Čína si preto 18. septembra 2015 predpoludním pripomenula toto výročie doslova nahlas tým, že v mestách, ktoré najviac pocítili japonskú agresiu, zazneli sirény. Zároveň sa rozozvučali zvony, ktoré štrnástimi údermi pripomenuli štrnásť rokov japonskej okupácie.

Tak sa Námestie nebeského pokoja opäť dostalo do centra pozornosti, lebo poukazovalo na nový trend vo svetovej politike. Studená vojna sa neskončila, to čo sme považovali za jej koniec, bolo len niekoľkoročné prímerie, ktoré USA využili na posilnenie svojich vlastných mocenských pozícií vo svete. Odpoveďou na túto americkú rozpínanosť bola aj demonštrácia vlastnej sily krajinami, ktoré sa cítia byť zatlačované do kúta a oslabované na úkor iných. Rusko tak urobilo v máji 2015 veľkou vojenskou prehliadkou a Čína o pár mesiacov neskôr.

Čínsky prezident Si Ťin-pching kvôli tejto príležitosti odložil európske oblečenie a vrátil sa k tradičnej blúze zapnutej až po krk, k takej, akú svet vídaval v uplynulých desaťročiach na najvyššom čínskom predstaviteľovi Mao Ce-tungovi a na členoch vtedajšej vlády. Blúza sa vtedy stala doslova symbolom revolučných zmien. Prezident tak dal zasa najavo, že Čína buduje svoju politiku na tradíciách i modernizácii. V otvorenom aute urobil prehliadku nastúpených jednotiek všetkých zložiek čínskej armády, ktoré následne defilovali popri tribúne spolu s modernými zbraňami. Vojenský pridelenec z veľvyslanectiev krajín NATO všetko fotili a potom vo svojich hláseniach poukázali na fakt, že Čína chcela prehliadkou položiť dôraz na svoju raketu Dong Feng 21D. Raketa je určená predovšetkým na ničenie veľkých bojových plavidiel, akými sú nepochybne lietadlové lode plaviace sa v regióne Juhovýchodnej Ázie a Ďalekého východu. Keďže jedinou krajinou, ktorá rozmiestnila takéto plavidlá v tejto časti Ázie, ďaleko od svojho územia a blízko Číny, sú Spojené štáty, netreba dlho uvažovať, prečo sa na prehliadke kládol dôraz na túto raketu.

Námestie nebeského pokoja s mauzóleom Mao Ce-tunga, v pozadí Cisársky palác

V tejto súvislosti možno porovnať vojenskú prehliadku z 3. septembra 2015 s tou, ktorá sa v Pekingu uskutočnila pri príležitosti 60. výročia vzniku Čínskej ľudovej republiky 1. októbra 2009. Vtedajší prezident a generálny tajomník strany Chu Ťin-tchao mal tiež na sebe tradičnú uniformu à la Mao, no po námestí sa nepresúvala ťažká vojenská technika, ale najmä mladé Číňanky s vypnutou hrud'ou oblečené vo vkusných vojenských uniformách so sukňami vysoko nad kolenami. Aj to naznačuje, ako sa za šesť rokov výrazne zmenila situácia vo svete. Všetci Ľudia už nie sú bratia, niektorí sa opäť zmenili na nepriateľov.

NÁMESTIE AKO KONCENTROVANÁ HISTÓRIA

Námestie nebeského pokoja (Tchien-an-men), ak ide o rozlohu, je najväčšou mestskou nezastavanou plochou na svete. Zmestil by sa sem celý Vatikán. Podstatná však nie je jeho rozloha, ale osobitné poslanie. Ak Číňania označovali po stáročia svoju krajinu ako Ríšu stredu (Čung-kuo), námestie môžeme pokojne nazvať centrom Číny, lebo vždy bolo miestom, kde sa rodila moderná história.

Na severnej strane sa námestie napája cez Bránu nebeského pokoja na Zakázané mesto, ktoré bolo sídlom čínskych cisárov až do revolúcie v roku 1912, keď sa Čína stala republikou vedenou Národnou stranou (Kuo-min-tang). Na krátky čas revolučná vláda preniesla svoju moc južnejšie do mesta Nanking, ale po tom, ako sa po druhej svetovej vojne prevalila krajinou ďalšia revolučná vlna

Brána nebeského pokoja sa dostala aj do štátneho znaku

a zvíťazili komunistické jednotky, sa po krátkom váhaní centrum Číny opäť prenieslo do Pekingu. Tu, na priečelí Brány nebeského pokoja, vystúpil 1. októbra 1949 predseda Komunistickej strany Číny so svojou revolučnou suitou, oznámil vznik Čínskej ľudovej republiky a predniesol pamätné slová: „Čína sa dnes postavila na vlastné nohy.“ V tejto jednej krátkej vete sa skoncentrovala spomienka na predchádzajúce storočné obdobie čínskej slabosti, polokoloniálnej poroby a národného poníženia. Na jeho začiatku, počas takzvaných Ópiových vojen, si západné veľmoci porciovali Čínu ako lákavú tortu. Keď pokrokové sily zvrhli cisárstvo, nasledovala dlhá občianska vojna prerušená na krátky čas japonskou agresiou a čiastočnou okupáciou. Po porážke Japonska sa dočasní spojenci opäť premenili na úhlavných nepriateľov, až kým zvyšky republikánskej armády generalissima Čankajška neušli pod náporom revolučných jednotiek Mao C Tung na ostrov Taiwan, odkiaľ sa odvtedy domáhajú práva na návrat a vlády nad celou Čínou.

O význame tohto námestia svedčí aj samotný čínsky znak. Sú na ňom kontúry Brány nebeského pokoja v červenom poli, nad ňou je päť žltých hviezd, z toho jedna dominantná. Tá symbolizuje Komunistickú stranu Číny, štyri menšie hviezdy predstavujú základné sociálne skupiny, ktoré sa podieľali na revolúcii: roľníci, robotníci, drobná buržoázia a vlasteneckí kapitalisti. Toto rozdelenie čínskej spoločnosti musí prekvapit' mnohých starších, ktorí si ešte pamätajú, že u nás bolo v istom období po roku 1948 znárodnené prakticky všetko, napríklad aj dedinský obuvník alebo lepšie povedané povestný príštipkár. Už vôbec nemožno hovoriť o tom, že by remeselníci a vlastenecká buržoázia mali niekde svoju „hviezdičku“ ako v Číne. Buržoázia prežila v tejto krajine dokonca aj také represívne obdobie, akou bola povestná „kultúrna revolúcia“.

Na priečelí brány je už desaťročia veľký farebný portrét predsedu Mao Ce-tunga v jeho najlepších rokoch moci a slávy. Spod brány vypočoduje každé ráno za úsvitu vojenská jednotka sprevádzaná kapelou. Keď zaznie hymna, vojak v bielych rukavičkách uchopí koniec vlajky a vymrští ju do vetra. Tá potom stúpa na vrchol stožiaru, kde ostane až do večera, kedy sa odohrá opačný ceremoniál.

Obrad je veľmi populárny, zakaždým ho sledujú tisícky divákov. Najviac ich je počas čínskych sviatkov a na Nový rok. Na internete možno nájsť dokonca podrobné tabuľky, kde sa dá vystopovať, v ktorý deň a v ktorom čase sa uskutoční tento ceremoniál. Na Silvestra a Nový rok je to ráno o 7:36 h, večer 16:59 h. V polovici júna stúpa vlajka na stožiar už o 4:45 h a je tam až do 19:47 h. Najmä večer sa námestie na severnej strane zaplní Číňanmi, ale aj turistami zo zahraničia, aby boli v prvom prípade účastníkmi, v druhom svedkami rastúceho pocitu hrdosti a vlastenectva obyvateľov krajiny.

Skutočnosť, že Námestie nebeského pokoja sa dostalo do Guinnessovej knihy ako najväčšia mestská nezastavaná plocha, nie je náhoda. Je to jediné miesto v celej krajine, kde sa zmestia zástupcovia všetkých provincií, všetkých národností a všetkých spoločenských vrstiev počas významných politických a spoločenských akcií. Svet sa o tom mohol presvedčiť 18. augusta 1966, keď sa tu zhromaždilo vyše milióna mladých Číňanov, aby podporili Veľkého kormidelníka, ako často prezývali Mao Ce-tunga, a vyhlásili nezmieriteľný a neľútostný boj proti štyrom starým zlám: starým myšlienkam, starej kultúre, starým obyčajom a starým návykom. Tým sa začalo to, čo dostalo oficiálny názov Veľká proletárska kultúrna revolúcia. S odstupom času sa v Číne týmto udalostiam hovorí Obdobie chaosu.